

Zadružno zakonodavstvo u Hrvatskoj: razvoj i problemi legislative poljoprivrednog zadrugarstva

Anton Matijašević

Hrvatski poljoprivredni zadružni savez, Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK Autor analizira zakone koji su regulirali osnutak, djelatnost i ustroj zadruga, poglavito poljoprivrednih na području Hrvatske. Analiza obuhvaća sve zakone, od prvoga što je donesen 1873. godine, Trgovačkoga zakona iz 1875., preko zakona Kraljevine Jugoslavije i zakona koji su bili doneseni u razdoblju od 1945. do 1990., do Zakona o zadrugama Republike Hrvatske iz 1995. s njegovim izmjenama i dopunama 2002. godine.

Analiza je pokazala veliku sličnost zakona iz doba Austro-Ugarske Monarhije i Zakonu o zadrugama Republike Hrvatske iz 1995., što proizlazi iz slične agrarne strukture u Europi, odnosno da glavni organizacijski oblik poljoprivredne proizvodnje nakon ukidanja kmetstva i pojave tržišne privrede u zapadnoj, srednjoj, južnoj i istočnoj Europi čini seljačko obiteljsko gospodarstvo u kojem se poljoprivredom, seljačkim obrtima i srodnim djelatnostima na vlastitom posjedu, u pravilu, bave članovi obitelji. Različiti su zakonodavci zadrugu definirali gotovo istovjetno, kao dobrovoljno društvo ili poduzeće u kojemu članovi prema načelu uzajamne pomoći razvijaju i promiču vlastito gospodarstvo. Čovjek i njegov interes su na prvome mjestu. Zadruga nije društvo kapitala, već društvo osoba koje na demokratskim načelima upravljaju zadružnim poslovima i imovinom.

Analiza propisa iz socijalističkog razdoblja 1945.-1990. godine, pokazuje da je zadruga bila instrument u službi državnih interesa, a ne interesa svojih članova – zadrugara. To je razvidno iz normiranih ciljeva među kojima je glavni bio podržavanje (isprva) odnosno podruštvljavanje poljoprivrede (nakon sloma koncepcije i kampanje kolektivizacije 1953.). Međutim, poslije 1974., i reforme, zadruga su postale važan gospodarski subjekt.

S osobitom pozornošću autor je analizirao Zakon o zadrugama Republike Hrvatske koji je na snazi, te iznio prijedlog izmjena i dopuna u budućemu zadružnom zakonodavstvu. Cilj Zakona iz 1995. bio je očuvati zadruga. Iako je to uspjelo, vlasnici su zadruga uglavnom postali radnici zadruga, osim izuzetaka gdje su u većini selja-

ci. Kako bi zadruge u Hrvatskoj stekle konkurentsku sposobnost, novim zadružnim zakonodavstvom i drugim mjerama gospodarske politike valja kvalitetnije poticati zadružno organiziranje poljoprivrednika.

Ključne riječi: poljoprivredna zadruga, zadruga, zadružni zakoni, članovi zadruga, gospodarstvo, poljoprivreda

Primljeno: 15. siječnja 2005.

Prihvaćeno: 5. svibnja 2005.

1. Uvod

Zadugarstvo kao gospodarski model već je gotovo stoljeće i pol predmetom mnogih rasprava u Hrvatskoj i u zapadno-europskim zemljama, a zadnjih desetak godina i u zemljama istočne Europe. Rasprave imaju raspon od apsolutnog negiranja do apsolutnog zagovaranja zadruga kao poduzetničkoga gospodarskog oblika. Istina je, kao u životu, negdje u sredini. Zadruga je osobit oblik poduzeća koja ima pravno, a time i stvarno propisanu zadaću, a to je promicanje interesa vlastitih članova – zadrugara.

Zadruge nisu društva kapitala, već društva osoba, a zadrugari građani maleni su poduzetnici koji se udružuju radi gospodarskih pogodnosti, ne odričući se pritom poslovne samostalnosti. Dvojba je li zadruga profitna ili neprofitna organizacija izlišna je, jer je zadruga poduzeće koje se bori na tržištu za što bolji rezultat, a dobitak se dijeli zadrugarima prema utvrđenim kriterijima, od kojih je najbitniji – obujam suradnje posredstvom zadruga.

Budući da je zadruga poduzeće, gospodarski subjekt, zakonski je bilo nužno definirati i razlike spram trgovačkog društva, u kojem je dominantan kapital i u upravljanju i u raspodjeli dobitka.

Hrvatski se jezični stručnjaci još nisu suglasili o sadržaju pojma zadruga. Je li riječ o složenici »biti za drugoga«, raditi u njegovu korist ili »za druga« što je bliže trgovačkom pojmu, gdje riječ »drug« znači član dioničkog društva, akcionar, vlasnik dionica.

U drugim europskim jezicima za zadrugu se rabe pojmovi: engleski – *cooperative*, francuski: *société cooperative*, njemački: *Genossenschaft*, španjolski: *sociedad cooperativa*, talijanski: *società cooperativa* itd. Posrijedi je, dakle, gospodarski subjekt kojega poznaje europsko zakonodavstvo.

Koji su zakoni regulirali zadrugarstvo na području današnje Hrvatske?

2. Zadržno zakonodavstvo

2.1. Zadržno zakonodavstvo do 1941. godine

Prvi zakon koji je uredio osnivanje, ustroj i rad zadruga bio je *Zakon o privrednim i gospodarskim zadrugama* donesen 9. travnja 1873. godine, kojeg se primjenjivalo u Istri i Dalmaciji. Bio je to opći zakon i uređivao je sve zadržne oblike, a zadrugu je definirao kao društvo s neodređenim brojem članova te zadaćom da zajedničkim poslovanjem promiče privredu članova – osnivača zadruga. Hrvatsko-ugarski Sabor donio je 1875. godine *Trgovački zakon*, što ga se primjenjivalo na području Hrvatske i Slavonije i koji u više od trideset paragrafa normira zadrugarstvo.

Paragrafom 223. zadrugu se definira ovako:

»& 223. Zadrugom u smislu ovoga zakona smatra se neopredijeljen broj članova imajuće društvo, sklopljeno da uz zajedničko vođenje poslova, dotično na temelju uzajamnosti, unapređuje vjeresiju, privredu i gospodarenje članova svojih.

Ovamo spadaju poimence:

predujamna i vjeresijska društva;
društva sklopljena radi zajedničkoga nabavljanja sirovina, radi držanja zajedničkih skladišta ili radi zajedničkoga proizvodanja;
društva konzumna;
društva baveća se građenjem kuća;
osiguravajuća društva uzajamna.«

Naglasak je, dakle, na unaprijed neutvrđenu broju članova, koji zajedničkim poslovanjem, na temelju uzajamnosti unaprjeđuju vlastito gospodarstvo i gospodarenje.

Od ovoga određenja pojma iz 1875. malo se toga do danas promijenilo.

Godine 1898. donosi se *Zakon o gospodarskim i obrtnim vjeresijskim udrugama*, što je nadopunio neke odredbe iz Trgovačkog zakona te način korištenja finansijskih povlastica iz državnih izvora.

Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918., zadrugarstvu se poklanja znatna pozornost, a sve do 1937. na snazi je zakon iz Austro-Ugarske.

Zakon o privrednim zadrugama Kraljevine Jugoslavije iz 1937. daje sljedeći pojam i definiciju zadruga.

Paragraf 1.

»(1) Privredna zadruga u smislu ovoga zakona je društvo neodređenog broja članova (zadragara) s promjenljivim brojem poslovnih udjela u kojem svaki član sudjeluje neposredno i koje zajedničkim vodenjem poslova, po načelu uzajamne pomoći članova ima zadatak unapređivati njihovo gospodarstvo.

(2) Zadruga se može baviti svakim nezabranjenim radom, koji može povećati prihode ili smanjiti rashode njezinih zadrugara.

(3) Zadruga ili uopće ne dijeli zadrugarima poslovni višak ili ga dijeli razmjerno poslu pojedinog zadrugara sa zadrugom.

(4) Na poslovne udjele može zadruga, ako ima poslovnog viška, plaćati kamate najviše do visine eskontne stope Narodne banke; ako zadruga prima uloge na štednju kamata na udjele ne može biti veća od kamata na uloge; ni u kom slučaju kamata na udjele ne može biti veća od 6%.

(5) Zadruga ne daje tantijeme članovima upravnog i nadzornog odbora, a svoj rezervni fond ne može ni u kom slučaju dijeliti svojim zadrugarima.

(6) Zadruga posluje samo sa svojim zadrugarima i sa svojim poslovnim savezom; no zadruga može:

1. u kreditnim poslovima: uzimati kredite i primati uloge na štednju od nezadrugara;
2. proizvode svoje i svojih zadrugara u prerađenom i neprerađenom obliku prodavati nezadrugarima;
3. u poslovima nabave zadružnih artikala, namijenjenih potrošnji zadrugara, nabavljati od nezadrugara, ali nabavljene predmete osim monopolskih artikala, ne može prodavati nezadrugarima ni u neprerađenom ni u prerađenom obliku;
4. u poslovima zadružne izrade i prerade:
 - a) od nezadrugara nabavljati postrojenja i druge predmete potrebne za izradu i preradu (strojeve, sprave, pogonski materijal i sl.);
 - b) od nezadrugara nabavljati sirovine radi izrade predmeta za potrošnju svojih zadrugara;
 - c) obrtničke zadruge od nezadrugara nabavljati materijal i sirovine za preradu i proizvode prodavati nezadrugarima;
5. u poslovima osiguranja obavljati reosiguranja i kod nezadružnih ustanova za osiguranje i od njih primati reosiguranja do iznosa svojih reosiguranih glavnica;
6. u poslovima zajedničke nabave i potrošnje prodavati ambalažu i pokvarenu ili oštećenu robu te otpatke ili uzgredne proizvode dobivene u zajedružnoj proizvodnji ili preradi, a koji ne služe potrošnji njenih zadrugara; o takvoj prodaji pokvarene ili oštećene robe zadruga je dužna odmah obavijestiti revizijski savez;
7. od nezadrugara određeno vrijeme nabavljati proizvode u slučajevima elementarnih ili periodičnih smetnja zbog kojih zadruga ne bi mogla proizvodima svojih zadrugara zadovoljiti potrebe svojih stalnih potrošača; odobrenje za ovo davat će ministar poljoprivrede nakon izvještaja Glavnog zadružnog saveza;
8. u svojim prodavaonicama osim svog glavnog proizvoda ili svojih zadrugara prodavati uzgredne potrošne artikle, nabavljene od nezadrugara, bez kojih se glavni proizvod ne može uspješno prodavati; odobrenje za ovo davat će ministar poljoprivrede nakon izvještaja Glavnog zadružnog saveza;

(7) Kreditne zadruge i njihovi savezi mogu se baviti samo primanjem uloga na štednju, uzimanjem kredita, davanjem pozajmica, posredovanjem u poslovima osiguranja za svoje članove, kao i nabavom sredstava poljoprivredne proizvodnje za račun svojih zadrugara i komisijskom prodajom njihovih proizvoda.

(8) Kreditne zadruge mogu svoje novčane viškove povjeravati samo svojim poslovnim kreditnim savezima, a savezi državnim ili povlaštenim ili samoupravnim novčanim ustanovama, ili onima u kojima oni i njihove zadruge imaju većinu dionica, ili zadružnoj banci kada se ona osnuje, a dotad prema odobrenju nadležnoga revizijskog saveza i drugim novčanim ustanovama.

(9) Na proizvode koje zadruga primi od zadrugara radi prodaje, može zadruga uzimati lombardne kredite u korist zadrugara vlasnika proizvoda.«

Ovaj članak – normu gotovo ne treba komentirati jer je riječ o vrlo detaljnoj i opisnoj definiciji.

2.2. Zadružno zakonodavstvo u razdoblju od 1945. do 1990.

Nakon Drugoga svjetskog rata, u Jugoslaviji je 18. srpnja 1946. donesen *Osnovni zakon o zadrugama*. Za razliku od prijašnjih zakona, ovaj donesen u socijalističkoj Jugoslaviji, temelji se na državnom, a ne privatnome vlasništvu. Glavna zadaća zadruga nije poboljšanje gospodarskog položaja zadrugara. Taj zakon utvrđuje da zadruge imaju biti produženom rukom države u zaštiti interesa radnog naroda, zaštiti siromašnog i srednjeg seljaka te da zadruge trebaju biti organiziran oblik seoske privrede uključene u državni privredni plan. Zadruga služi državnim interesima, a ne interesima svojih članova zadrugara, čime gubi osnovna zadružna obilježja. Ovdje su zapravo i pojam i naziv zadruga zloupotrijebljeni.

Prema tome Zakonu, postojale su naredne vrste zadruga: nabavno-prodajne, potrošačke, proizvođačke, prerađivačke, kreditne, stambene i zdravstvene.

Kao novinu, Zakon uvodi novu vrstu zadruga – seljačku radnu zadrugu. Taj novi oblik tzv. zadružnog organiziranja, iako je trajao samo nekoliko godina, nanio je, može se slobodno reći, veliku štetu ukupnom zadrugarstvu, a naročito poljoprivrednom. Nije neobično ni danas susresti sugovornika koji o zadrugama govori na temelju toga promašenog sovjetskog projekta u poljoprivredi koji je tadašnja jugoslavenska vlast nekritički preuzela i silom nametala. Ti sugovornici, premda to olovno doba nisu doživjeli, niti su se o projektu seljačke radne zadruge i o njejoj provedbi obavijestili, zadruge posprdno i s gnušanjem – na način svojstven osobama opterećenim predrasudama – nazivaju kolhozima i sovhozima.

Hrvatske seljake koji nikada nisu imali velik posjed, primoravalo se na ulazak u takve zadruge i odricanje od zemlje, jedinoga sigurnog oslonca u svom životu, mjerama prisile. To je razdoblje kolektivizacije u poljoprivredi, zbog primjene državnoga represivnog instrumentarija, ostavilo trajan i vrlo dubok trag u kolektivnoj svijesti.

Odluku o osnivanju seljačke radne zadruge, nakon pozitivnog mišljenja lokalne vlasti, donosio je ministar poljoprivrede Hrvatske. Osnivači seljačke radne zadruge mogle su biti samo osobe kojima je poljoprivreda glavno zanimanje. Seljaci članovi seljačke radne zadruge morali su udružiti u zadrugu i svoju zemlju, a mogli su zadržati samo okućnicu od četvrtine do jednog (1) hektara s kućom i gospodarskim objektima neophodnim za osobne potrebe.

Najveći pobornici seljačkih radnih zadruga bili su seljaci bezemljaši, koji nisu imali niti trebali udružiti zemlju, a u zadrugi su dobili status zaposlenog s redovitom plaćom i pravom na dječji doplatak.

Samo tri godine poslije, točnije 9. lipnja 1949., donesen je *Osnovni zakon o zemljoradničkim zadrugama*, kojim je socijalistička Jugoslavija uređivala samo poljoprivredne zadruge. Prvi članak utvrdio je svrhu udruživanja seljaka – unapređivanje poljoprivrede, poboljšanje životnih uvjeta i izgradnja socijalizma. Osnivači poljoprivrednih zadruga mogu biti samo radni seljaci. Zakon poznaje dva tipa poljoprivrednih zadruga: opće poljoprivredne i seljačke radne zadruge, a iznimno dopušta i druge oblike poljoprivrednih zadruga.

Opću poljoprivrednu zadrugu ovaj Zakon u članku 51. ovako normira:

»U opću zemljoradničku zadrugu udružuju se radni seljaci radi povezivanja i unapređenja poljoprivredne proizvodnje i drugih privrednih djelatnosti na svojim gospodarstvima, organiziranja zajedničke proizvodnje na zadrugnim ekonomijama, zajedničke razmjene svojih proizvoda i snabdijevanja industrijskom robom, a u svrhu podizanja svog materijalnog i kulturnog života i potiskivanja kapitalističko-špekulantskih elemenata na selu.«

Članovi opće poljoprivredne zadruge zadržavaju privatna gospodarstva i sa zadrugom zaključuju poslovne godišnje ugovore.

Seljačku radnu zadrugu zakon, pak, određuje u članku 61.:

»Seljačku radnu zadrugu osnivaju radni seljaci udružujući zemlju i sredstva za rad radi kolektivne poljoprivredne proizvodnje koju ostvaruju zajedničkim radom i po principu nagrađivanja prema osobnom radu u zajedničkoj proizvodnji.«

S obzirom na način unošenja zemljišta, seljačke se je radne zadruge, sukladno članku 62., osnivalo u četiri različita oblika (tipa):

- a) zadrugari unose zemljište, zadržavajući pravo vlasništva, a od zadruge dobivaju određenu zakupninu;
- b) zadrugari unose zemljište, zadržavajući pravo vlasništva, a od zadruge dobivaju kamate na osnovi utvrđene cijene zemljišta;
- c) zadrugari također unose zemljište, zadržavajući pravo vlasništva, ali se odriču zakupnine i kamata;
- d) zadrugari unose zemljište i predaju ga u zajedničko vlasništvo zadruge.

Osim okućnice, čija površina nije mogla biti veća od 1 ha, kuće za stanovanje i gospodarskih zgrada članovi su mogli zadržati jednu kravu s teletom, a domaćinstvo s većim brojem članova, nakon odobrenja skupštine zadruge, do dvije krave, jednu krmaču i onoliko tovljenika koliko je potrebno za prehranu obitelji, zatim do pet ovaca ili koza, do deset košnica pčela, i ručni alat za obradu zemlje.

Osnovni zakon o zemljoradničkim zadrugama iz 1949., bio je zakon o seljačkim radnim zadrugama i kolektivizaciji u poljoprivredi. Taj projekt propada nakon samo četiri godine, što dobiva pravno uobličenje u *Uredbi o poljoprivrednim zadrugama* donesenoj 29. siječnja 1954. godine. Seljačke radne zadruge doživjele su gospodarski neuspjeh, a i politika je uvidjela kako je postijedi štetan model za selo i seljake. Uredba stavlja izvan snage Zakon o zemljoradničkim zadrugama iz 1949., te određuje kako je udruživanje u zadrugu dragovoljno a zadruga se može baviti poljoprivrednom proizvodnjom i drugim djelatnostima povezanim s poljoprivredom. Zadrugu može osnovati deset punoljetnih poljoprivrednika i svaki unosi udjel prema pravilima zadruge. Za zadrugarstvo je, u tadašnjim uvjetima, to bio velik iskorak.

Godine 1965. donosi se *Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama*. Taj je propis odražavao duh tadašnjih gospodarskih reforma i naglasak je bio na povezivanju privatnoga s društvenim vlasništvom, odnosno pretvaranju privatnoga u društveno vlasništvo.

Poljoprivredne zadruge moglo se osnivati kao privredne organizacije kako bi organizirale suradnju seljaka i povezivanje s radnim organizacijama poljoprivrede, prehrambene industrije i šumarstva, zatim podružljavanje, razvijanje i unaprjeđivanje društveno-ustrojene poljoprivredne proizvodnje, povećavanje dohotka poljoprivrednika i razvijanje socijalističkih društvenih odnosa u selu.

Članstvo je u zadrugi dobrovoljno, a njezini članovi i radnici upravljaju zadrugom.

Na zadrugu se u pravnome prometu primjenjuje propise koji vrijede i za ostala poduzeća. Tijela su zadruge zadružni savjet, upravni odbor i direktor.

Hrvatska je 6. kolovoza 1973. dobila vlastiti Zakon o udruživanju poljoprivrednika, koji vrlo iscrpno normira osnivanje i rad zadruge. To je, međutim, već doba ustavnih promjena i stupanja na pozornicu modela tzv. udruženog rada.

Hrvatski sabor donosi 22. veljače 1974. Ustav Socijalističke Republike Hrvatske, u kojemu se na poljoprivrednike i zadrugarstvo odnosi čak sedam članaka.

Člankom 87. Ustava SRH »poljoprivredniku i članu njegova domaćinstva koji se bavi poljoprivredom jamči (se) pravo da, radeći sredstvima na koja postoji pravo vlasništva, ostvaruje ustavom utvrđen samoupravni položaj u socijalističkim dru-

štveno-ekonomskim odnosima, da raspolaže ostvarenim rezultatima svojeg rada, da zadovoljava svoje osobne i društvene potrebe i da, na osnovi svog doprinosa, ostvaruje svoju socijalnu sigurnost na načelima uzajamnosti i solidarnosti.«

Neprijeporno je riječ o značajnom iskoraku. Sam Ustav govori o privatnom vlasništvu i načelima uzajamnosti i solidarnosti. Seljacima se otvara mogućnost udruživanja u poljoprivredne zadruge i s poduzećima (prema tadašnjem nazivlju – organizacija udruženog rada) prehrambene industrije.

Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama iz 1965. uredio je samo pitanja što se odnose na rad poljoprivrednih zadruga. Hrvatski zakon iz 1973. znatno je širi, jer obuhvaća i druge oblike udruživanja poljoprivrednika, s težištem na udruživanju rada i sredstava poljoprivrednika s radnicima koji upravljaju društvenim sredstvima u radnim organizacijama. To je doba uvođenja novog oblika zajedničkog organiziranja poljoprivrednika – osnovne organizacije udruženog rada za kooperaciju. Počinje ih se osnivati 1969. godine u sastavu poljoprivrednih kombinata radi samoupravnog udruživanja seljaka s organizacijama društvenog sektora.

Savezni zakoni – Zakon o udruženom radu (1976.) i Zakon o udruživanju poljoprivrednika (1978.) izjednačili su zadruge s ostalim oblicima udruživanja, osnovnim organizacijama kooperanata unutar organizacija udruženog rada i radnim organizacijama kooperanata unutar složenih organizacija udruženog rada. Proizvodne odnose u tim zajedničkim organizacijama uređuje se konceptom udruživanja rada i sredstava što zapravo znači kako je cilj takvog udruživanja imao biti uključivanje privatnoga vlasništva poljoprivrednika u sustav udruženog rada, gdje prevladava društveno vlasništvo. Sredstvo primjenom kojega je to trebalo postići jest socijalistička kooperacija, a proces u kojem je privatno vlasništvo trebalo prevesti u društveno bio je proces podruštvljavanja.

Pod jednakim nazivom – Zakon o udruživanju poljoprivrednika, Hrvatski sabor donosi novi zakon 1978. godine. Bio je to ustvari provedbeni zakon za savezni propis – Zakon o udruženom radu (1976.), s još istaknutijim povezivanjem privatnoga i društvenog vlasništva. Sama je zadruga u drugom planu. Za sve ove propise bitno je, međutim, da iz dohotka što ga poljoprivredna zadruga stekne u poslovanju s poljoprivrednicima koji u zadruzi udružuju rad i sredstva pripada dio dohotka razmjern doprinosu kojeg su u stvaranju tog dohotka dali radom i udruživanjem sredstava, odnosno suradnjom sa zadrugom.

Ako se početak sedamdesetih godina može označiti razdobljem najvećeg osipanja poljoprivrednih zadruga, kraj sedamdesetih i početak osamdesetih godina bilo je razdoblje postupna oživljavanja zadrugarstva. Novi odnosi, međutim, nemaju klasične značajke odnosa u zadrugama, ponajprije zato što taj sustav ne poznaje zajedničko vlasništvo kao oblik vlasništva. Velike organizacije s društvenim sredstvima djeluju i nose društveni i ekonomski razvoj poljoprivrede, pa i na malim gospodarstvima poljoprivrednika. Zato se u novim oblicima udruživanja integrira

rad poljoprivrednika s radom radnika zaposlenih u organizacijama udruženog rada ili zadruzi. Te se, pak, odnose uređuje na ekonomskom i dohodovnom načelu i samoupravljanju.

Valjanost tih zakona traje do donošenja Zakona o prestanku važenja Zakona o udruživanju poljoprivrednika, što ga Sabor Republike Hrvatske donosi 18. travnja 1991. godine.

2.3. Zadržano zakonodavstvo Republike Hrvatske

Od početka 1990. godine na snazi je savezni Zakon o zadrugama, koji se u Hrvatskoj primjenjuje do stupanja na snagu vlastitog zakona. Država Hrvatska razmjerno kasno, tek 1995. donosi Zakon o zadrugama. Bilo je, čak, mišljenja kako takav Zakon ni ne treba donositi, »jer su zadruge komunističke tvorevine«. Bila je to vrlo opasna teza, što je uzela maha toliko da ni Ministarstvo gospodarstva, ni Ministarstvo poljoprivrede nije htjelo biti njegovim predlagачem. Nakon ogromnih napora Hrvatskog zadržanog saveza, posao predlagачa zakona preuzeo je Odbor za poljoprivredu Hrvatskog sabora. I, napokon, 16. svibnja 1995. godine Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske donosi Zakon o zadrugama.

Bio je to u ono doba vrlo suvremen propis, što je zaštitio zadruge kao poduzeća i imovinu u zadrugama.

2.3.1. Zakonska definicija zadruge

Članak 1. Zakona o zadrugama sadrži pojam i definiciju zadruge:

»Zadruga je dobrovoljno udruženje zadržara u kojem svaki član sudjeluje neposredno i koje zajedničkim poslovanjem po načelu uzajamne pomoći unapređuje i zaštićuje svoj gospodarski i drugi profesionalni interes, u cilju ostvarenja svoje osobne i zajedničke dobiti zadržara u skladu sa zakonom i pravilima zadruge.«

Ovakvom definicijom zadruge obuhvaćena su i poštovana međunarodna zadržna načela, a odredba se približuje onoj u Trgovačkom zakonu iz 1875. godine.

No, u predstojećim izmjenama Zakona o zadrugama, definiciju i pojam zadruge treba dati na drukčiji način. Naglasak ima biti na poduzeću, tj. zadruzi, s unaprijed neodređenim brojem članova, čiji je cilj unaprijeđivanje gospodarskih interesa članova, koji postupaju prema načelima dragovoljna pristupa, slobodna istupa te ravnopravnog sudjelovanja i upravljanja poslovima zadruge.

Uzmemo li u obzir da sloboda udruživanja i člansko upravljanje nisu neka specifična značajka zadruge – oni su zajedničko svojstvo gotovo svih gospodarskih

društava, zadruga i drugih korporativnih pravnih osoba posebnoga prava – bitnim značajkama zadruga preostaju još neodređen, promjenljiv broj članova te gospodarsko unaprjeđivanje gospodarstava članova kao bitan cilj zadruga. Pošto je, zbog dragovoljna učlanjivanja i slobodnog istupa, broj članova u pravilu promjenljiv, može se reći, da je bit zadruga tzv. *princip identiteta* odnosno *istovjetnosti*, što znači da su članovi zadruga ujedno klijenti, koji nabavljaju, kupuju i sl., ili radnici u zadrugi.

Tako članak 1. stavci 2., 3. i 4. Zakona o zadrugama utvrđuje:

»(2) Zadrugar u smislu ovoga Zakona je fizička osoba koja u cijelosti ili djelomično posluje putem zadruga, tj. ona osoba koja putem zadruga prodaje svoje proizvode, odnosno usluge, nabavlja proizvode ili koristi usluge potrebne za obavljanje svoje djelatnosti ili na drugi način neposredno sudjeluje u ostvarivanju ciljeva radi kojih je zadruga osnovana.

(3) Svojtvo zadrugara stječe se osnivanjem zadruga ili pristupanjem zadrugi.

(4) Svojtvo zadrugara ne može se steći samo na temelju unosa članskog uloga.«

Izmjenama i dopunama zakona iz 2002. godine u stavku 1. iza riječi »zajedničke dobiti« dodane su riječi »ili drugih interesa«, a u stavku 2. iza riječi »fizička osoba« dodane su riječi »i pravna osoba«. Ta je izmjena omogućila da se kao osnivač zadruga pojavi i pravna osoba, primjerice društvo kapitala, ali i drugi subjekt sa svojtvom pravne osobe.

Tu bitnu izmjenu i dopunu valja propitati s motrišta konstitutivne norme. Ustav Republike Hrvatske na razini ustavnog načela »osigurava svim poduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu«. Ali njime država, također, na razini ustavnog načela, »potiče gospodarski napredak i socijalno blagostanje građana«.

Tim je slijedom i članak 6. Zakona iz 1995. propisao da »zadruga uživa posebnu zaštitu države u obavljanju registrirane djelatnosti«, a u izmjenama i dopunama Zakona iz 2002. u članku 6. dodan je stavak 2. što glasi: »Posebna skrb države očituje se kroz stvaranje okruženja za razvoj zadrugarstva. Država će poticati osnivanje zadruga i razvojne projekte zadruga i zadružnog sustava, sukladno gospodarskoj i socijalnoj strategiji razvoja.«

Ta se posebna skrb države u posljednjih nekoliko godina uglavnom očitovala u naknadi troškova za osnivanje zadruga i troškova izrade poslovnih planova. Kako, međutim, zadrugu mogu osnovati samo tri fizičke osobe, došlo je do masovnog osnivanja tzv. obiteljskih zadruga, koje su dobile naknadu države iz proračuna a nisu ni počele djelovati. Iznos naknade kreće se u rasponu od 5.000 čak do 100.000 kuna pa je tako iz državnog proračuna u privatne džepove preneseno dosta novca.

Takva loša praksa rezultat je nepostojanja zadružne revizije, kojoj je zadaća kontrolirati način utroška novca što ga zadruga dobije kao potporu za početak rada ili za neki projekt.

Zadružne pogodnosti poznate su, naime, i u drugim državama.

2.3.2. Osnivanje i upravljanje zadrugom

Prema Zakonu o zadrugama, zadrugu mogu osnovati najmanje tri osnivača. Jesu li to fizičke ili pravne osobe ili neka kombinacija broja fizičkih i pravnih osoba, zakon ne spominje.

Posrijedi je pravna praznina. Pitanje je mogu li tri pravne osobe osnovati zadrugu. U iščitavanju zakona svakako tri poduzeća ne bi mogla osnovati zadrugu, jer je to protivno temeljnim zadružnim načelima, a napose načelu neposrednog sudjelovanja.

Osnivanje zadruge temelji se na pravnom poslu, tj. zaključivanju ugovora o osnivanju zadruge. Ugovor o osnivanju zadruge sklapa se u obliku javnobilježničke isprave i prema članku 9. stavak 2. Zakona o zadrugama sadrži:

- »1. ime i prezime osnivača i njihove jedinstvene matične brojeve građana, odnosno tvrtku, sjedište pravne osobe,
2. tvrtku i sjedište zadruge,
3. djelatnost,
4. visinu članskog uloga, izraženu u novcu, stvarima i pravima,
5. rok u kojem se u zadrugu moraju unijeti članski ulozi,
6. prava i obveze osnivača u obavljanju djelatnosti, upravljanju, udjelu u dobiti, odnosno udjelu u pokriću gubitaka, nastupanju u pravnom prometu, u odgovornosti i povratu uloga i drugih sredstava,
7. druge odredbe koje se odnose na osnivanje, poslovanje i prestanak zadruge.«

Nakon zaključivanja ugovora o osnivanju zadruge i unosa članskog uloga, saziva se sjednicu osnivačke skupštine zadruge, najkasnije u roku tri mjeseca.

Osnivačka skupština donosi pravila zadruge, bira upravitelja i imenuje članove nadzornog odbora.

Osnivačka skupština zadruge donosi odluke većinom glasova osnivača, ako ugovorom o osnivanju nije određeno drukčije. Takva zakonska odredba ne odgovara zbilji, jer zaključenje ugovora nije dovoljno za osnivanje zadruge. Ugovorom se izražava volju za osnivanje zadruge, a posao je dovršen tek nakon do-

nošenja pravila¹ u sjednici osnivačke skupštine, te izbora upravitelja i nadzornog odbora.

Prijavu za upis u sudski registar podnosi se nakon održavanja osnivačke skupštine. Svojestvo pravne osobe zadruga stječe upisom u sudski registar.

Uspoređujući ugovor o osnivanju i sadržaj pravila moglo bi se zaključiti kako su posrijedi dva konstitutivna akta, od kojih bi ugovor o osnivanju vrijedio samo za osnivače, a odredbe pravila za sve one koji zadrugi naknadno pristupe. Tu nelogičnost u budućim promjenama Zakona treba otkloniti.

Osim osnivanjem, zadruga može nastati i spajanjem s drugom zadrugom ili podjelom postojeće zadruge.

Zadrugom upravljaju zadrugari (članak 13. stavak 1.), a u upravljanju svaki zadrugar ima jedan glas.

Zadruga ima skupštinu, nadzorni odbor i upravitelja, odnosno upravu.

S ovako postavljenim tijelima uspostavljena je struktura jednako kao u društvima kapitala. To zadrugama ne odgovara. Tijelima zadruge u budućim promjenama Zakona mora se usmjeriti više pozornosti. Sedam članaka u zakonu je premalo za normiranje tijela – Zakon o trgovačkim društvima takvu materiju uređuje 161 člankom!

Posljedica prepuštanja uređivanja rada i nadležnosti tijela zadruge pravilima zadruge jest pravna nesigurnost zadrugara, što dovodi u pitanje i ostvarenje njihovih interesa radi kojih su udruženi u zadrugu.

¹ Pravila zadruge sadrže odredbe o:

- tvrtki, sjedištu i predmetu poslovanja zadruge,
- pravima i ovlastima upravitelja zadruge,
- zastupanju i predstavljanju zadruge,
- stjecanju prava i obveza u pravnom prometu,
- unutarnjem ustroju zadruge,
- načinu podjele dobiti,
- načinu namire gubitaka,
- sredstvima i fondovima zadruge,
- obliku i visini članskih uloga zadrugara,
- upravljanju zadrugom, tijelima zadruge, pravima, obvezama i odgovornostima zaposlenih u zadrugi,
- poslovnoj tajni,
- načinu pristupanja i istupanja iz zadruge,
- načinu donošenja odluka u skupštini zadruge,
- pravima i obvezama zadrugara u slučaju istupanja iz zadruge,
- uvjetima i postupku prestanka članstva zadrugara koji svojim djelovanjem šteti interesima zadrugara ili poslovanju zadruge,
- prestanku zadruge,
- te o drugim pitanjima od značaja za obavljanje djelatnosti i poslovanje zadruge.

Najviše tijelo zadruge je skupština, koja se sastaje najmanje jedanput na godinu. Skupštinu čine svi zadrugari, odnosno njihovi punomoćnici.

Skupština zadruge:

- donosi pravila i druge opće akte zadruge,
- bira i opoziva nadzorni odbor i upravitelja, odnosno upravu i druga tijela,
- donosi plan i program rada zadruge,
- donosi odluku o kreditnom zaduženju zadruge, te o opterećenju i otuđivanju pokretne i nepokretne imovine,
- odlučuje o raspodjeli dobiti, te pokriću gubitaka,
- prihvaća financijsko izvješće zadruge i izvješće o obavljenoj reviziji,
- donosi odluku o isključenju zadrugara,
- donosi odluku o suosnivanju druge zadruge,
- odlučuje o svim oblicima udruživanja i razdruživanja zadruge,
- odlučuje o svim pitanjima sukladno zakonu i pravilima zadruge.

Nadzorni odbor ima najmanje tri člana. Skupština bira nadzorni odbor većinom svih zadrugara na vrijeme od dvije godine. Člana nadzornog odbora može se opozvati i prije vremena na način kako je i izabran. U postupcima protiv članova nadzornog odbora zadrugu zastupaju opunomoćenici koje bira skupština. Ako zadruga ima manje od deset zadrugara, skupština zadrugara može obavljati poslove nadzornog odbora. Prema članku

»Nadzorni odbor sastaje se prema potrebi, najmanje jedanput u tri mjeseca, a obavlja sljedeće poslove:

- nadzire upravu u vođenju poslova,
- po potrebi obavlja uvid u poslovne knjige i obavlja nadzor financijskog poslovanja zadruge,
- obavlja pregled godišnjeg obračuna, raspodjelu dobiti i pokriće gubitka, o čemu izvješćuje skupštinu prije donošenja godišnjeg obračuna,
- radi zaštite interesa zadruge privremeno može obustaviti izvršenje odluka i radnja članova uprave, poduzeti mjere za redoviti nastavak poslova i u roku od osam dana saziva skupštinu,
- zastupa interese zadruge u postupcima protiv članova uprave,
- saziva izvanrednu skupštinu ako je to u interesu zadruge,
- obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom i pravilima zadruge.«

Prema izričaju u Zakonu, čini se da je upravitelj odnosno uprava najmanje važno tijelo i da je podređeno nadzornom odboru i skupštini. Zakon o zadrugama o upravitelju ili upravi ima samo jedan članak i propisuje ovlast za zastupanje, a vođenje poslova i ne spominje. Članak 17. Zakona, naime, glasi:

«(1) Upravitelj odnosno uprava zastupa i predstavlja zadrugu, te obavlja druge poslove utvrđene ugovorom o osnivanju, pravilima zadruge i zakonom.

(2) Mandat upravitelja ili člana uprave je četiri godine, ako ugovorom o osnivanju i pravilima zadruge nije drukčije određeno.

(3) Upravitelj ili član uprave ne može biti član nadzornog odbora, ali mora biti nazočan sjednicama nadzornog odbora, bez prava odlučivanja.»

Iznenaduje da pri izmjeni zakona u 2002. ni u jednome članku nije normirano kako će poslove voditi uprava. Taj nedostatak obvezno valja otkloniti.

2.3.3. Imovina i poslovanje zadruge

Zakon o zadrugama (1995.) namjerno je s relativno malo članaka (samo četiri) uredio pitanja imovine i poslovanja zadruge. Ali istodobno članak 2. propisuje da se na zadruge primjenjuje propise što uređuju obvezne odnose u ortaštvu, ako Zakon o zadrugama nije propisao drukčije. To je učinjeno namjerno, kako bi se i zaposlenicima u zadrugama omogućilo stjecanje svojstva zadrugara. Svi mogući modaliteti međusobnih odnosa prepušteni su općim aktima, a u prvome redu pravilima zadruge.

Imovina je ortaštvu zajedničko vlasništvo. Izmjenama i dopunama Zakona o zadrugama 2002. brisan je stavak 2. članka 19. Zakona prema kojemu je imovina zadruge zajedničko vlasništvo zadrugara. Budući da članak 2. Zakona nije brisan, stvari su dodatno zakomplicirane.

Izmijenjen članak 19. glasi:

«(1) Imovinu zadruge čine članski ulozi zadrugara i imovina stečena poslovanjem zadruge.

(3) Zadrugar ne može bez suglasnosti ostalih zadrugara raspolagati svojim udjelom u zadruzi ni pojedinim stvarima i pravima.

(4) Kod isplate zadrugara kojem je prestalo članstvo u zadruzi u udjel zadrugara uračunava se dio imovine zadruge stečene za vrijeme njegova članstva u zadruzi i to razmjerno osobnom doprinosu zadrugara u stjecanju te imovine.»

Ta promjena Zakona i otvorena mogućnost da se pri izlasku iz zadruge ima pravo na isplatu, stvorila je brojne nepotrebne probleme u zadrugama. Velik broj zahtjeva za prestanak članstva i isplatu zadrugara, dovest će zadruge u financijske teškoće iz kojih se one neće moći izvuci i što će naposljetku prouzročiti prestanak zadruge. Zakonom žurno treba urediti ta pitanja na način da se očuva zadrugu kao nositelja gospodarskog prosperiteta svojih članova i područja na kojem djeluje. Budući zakon, uz to, mora pružiti pravni okvir što uspješnijemu gospodarskom djelovanju zadruga na tržištu.

3. Zaključak

Analiza zakonskih propisa o zadrugarstvu što ih se primjenjivalo na području današnje Hrvatske potvrđuje da su zakoni pravno uobličen izraz vladajuće politike u određenom razdoblju.

Prvo zakonsko reguliranje rada i usluga zadruga bilo je u sklopu trgovačkih zakona. Nije to bila loša praksa jer su na jednome mjestu, u jednom zakonu i trgovačka društva i zadruge. Zadruga je, naime, u pravnom prometu i na tržištu izjednačena s bilo kojim drugim gospodarskim subjektom, posebice s trgovačkim društvima.

Zadružno zakonodavstvo socijalističke Jugoslavije pravni je izraz tadašnjih društveno-ekonomskih odnosa s temeljnom zadaćom izgradnje socijalizma. U vladajuću političku koncepciju nakon Drugoga svjetskog rata nije se uklapala mala sitna seljačka poljoprivreda. Istodobno je agrarnom reformom likvidiran veleposjed iz kojeg su poslije nastali državni poljoprivredni kombinati. Pokušaj sa seljačkim radnim zadrugama na sreću brzo je napušten, a i u tako kratku vremenu mnogim je seljacima nanio velike nevolje i ljudska stradanja.

Gospodarske analize u poljoprivredi pokazuju da selo i seljačka poljoprivreda, nakon ustavnih promjena 1974., bilježe znatan uspon. Zadruge su postale važan gospodarski subjekt, financijski stabilne i oslonjene na prehrambenu industriju. Zadruge su bile organizatori otkupa mlijeka za mljekare, sa seljacima su ugovarale uzgoj ratarskih kultura i tov stoke.

Najvažniji je cilj zadružna zakonodavstva nakon uspostave samostalne države Hrvatske bio očuvati zadruge. Zakon iz 1995. to je i omogućio, a vlasnici zadruga postali su dotadašnji zadrugari odnosno nasljednici prijašnjih zadrugara. Zbog ukupnog gospodarskog okruženja zadruge se, nažalost, nisu nametnule kao važan proizvodni i tržišni čimbenik.

Da bi zadruge u Hrvatskoj doseglye razinu konkurentnosti zadruga u zemljama Europske Unije novo će zadružno zakonodavstvo i mjere gospodarske politike morati kvalitetnije poticati zadružno organiziranje poljoprivrednika.

Literatura

1. Barbić, Jakša (2002.): Pravo društava. Knjiga treća: Društva osoba. – Zagreb: Organizator, str. 645-730.
2. Mataga, Željko (1995.): Seljak i zadruga. – Bjelovar: Prosvjeta, str. 178-193.
3. Matijašević, Anton (1997.): Vlasnički odnosi u poljoprivrednim zadrugama – zajedničko vlasništvo, zadružni udjeli, upis prava vlasništva. – U: Željko Mataga, Anton Matijašević i Miloš Kosijer: *Zadružni priručnik*. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. – Zagreb: Hrvatski zadružni savez, str. 35-42.

4. Stražnický, Milorad (1918.): Trgovački zakon valjan za Hrvatsku i Slavoniju: kritički osvjetljeni tekst zakona sa saveznim zakonima i naredbama te sudskim rještibama. – Zagreb: Tisak i naklada Dioničke tiskare, XXVI+631 str.
5. Šmit, Vladimir (1975.): Udruživanje poljoprivrednika. – Zagreb: Privredni vjesnik, 288 str.

Zakonski propisi (kronologijski)

1. Zakon o privrednim i gospodarskim zadrugama (1873.). – Reichsgesetzblatt, Wien, (1873) 70.
2. Trgovački zakon (1875.). – Zbornik zakona i naredbi, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Zagreb, kom. XXI (1877) 44: ; ispravljen tekst u: Milorad Stražnický: Trgovački zakon valjan za Hrvatsku i Slavoniju: kritički osvjetljeni tekst zakona sa saveznim zakonima i naredbama te sudskim rještibama. – Zagreb: Tisak i naklada Dioničke tiskare, str. 3-373.
3. Zakon o gospodarskim i obrtničkim vjeresijskim udrugama (1898.). – Zbornik zakona i naredbi, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Zagreb, kom. VIII (1898) 53: 367-; pretisnut u: Milorad Stražnický: Trgovački zakon valjan za Hrvatsku i Slavoniju: kritički osvjetljeni tekst zakona sa saveznim zakonima i naredbama te sudskim rještibama. – Zagreb: Tisak i naklada Dioničke tiskare, str. 492-517
4. Zakon o privrednim zadrugama. – *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 19 (1937) 217: 1245-1269.
5. Osnovni zakon o zadrugama. – *Službeni list FNRJ*, Beograd, 2 (1946) 59: 677-682.
6. Osnovni zakon o zemljoradničkim zadrugama. – *Službeni list FNRJ*, Beograd, 5 (1949) 49: 711-721.
7. Uredba o zemljoradničkim zadrugama. – *Službeni list FNRJ*, Beograd, 10 (1954) 5: 101-108.
8. Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama. – *Službeni list SFRJ*, Beograd, 21 (1965) 13: 501-504.
9. Zakon o udruživanju poljoprivrednika. – *Narodne novine*, Zagreb, 135 (1973) 31: 544.
10. Ustav Socijalističke Republike Hrvatske. – *Narodne novine*, Zagreb, 136 (1974) 8: 110-160.
11. Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. – *Službeni list SFRJ*, Beograd, 30 (1974) 9: 209-262.
12. Zakon o udruženom radu. – *Službeni list SFRJ*, Beograd, 32 (1976) 53: 1558-1642.
13. Zakon o udruživanju poljoprivrednika. – *Narodne novine*, Zagreb, 140 (1978) 40: 854-864.
14. Zakon o zadrugama. – *Službeni list SFRJ*, Beograd, 46 (1990) 3: 67-70.
15. Ustav Republike Hrvatske. – *Narodne novine*, Zagreb, 152 (1990) 56: 1237-1248.
16. Zakon o pretvorbi društvenih poduzeća. – *Narodne novine*, Zagreb, 153 (1991) 19: 626-631.
17. Zakon o prestanku važenja Zakona o udruživanju poljoprivrednika. – *Narodne novine*, Zagreb, 153 (1991) 19: 637.
18. Uredba o Hrvatskoj gospodarskoj komori. – *Narodne novine*, Zagreb, 153 (1991) 42: 1170-1172.
19. Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz područja organizacije i poslovanja gospodarskih subjekata koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni. – *Narodne novine*, Zagreb, 153 (1991) 53: 1522-1523.
20. Zakon o Hrvatskoj gospodarskoj komori. – *Narodne novine*, Zagreb, 153 (1991) 66: 2080-2082.
21. Zakon o zadrugama. – *Narodne novine*, Zagreb, 157 (1995) 36: 1120-1124.
22. Izmjene i dopune Zakona o zadrugama. – *Narodne novine*, Zagreb, 164 (2002) 12: 633-637.

Anton Matijašević

Croatian Agricultural Co-operative Association, Zagreb, Croatia

Co-operative Laws in Croatia: Development and Problems of Legislation Concerning the Agricultural Co-operatives

Summary

The author analyzes the legislation regulating the registration, activities and structure of co-operatives, primarily the agricultural ones, in Croatia. The analysis includes all the laws concerning the matter, starting with the first law passed in 1873 to the 1875 Trade Law, and the Law passed during the period of the Kingdom of Yugoslavia, through all the laws passed in between 1945 and 1990, to the 1996 Law on co-operatives of the Republic of Croatia including its amendments dating from 2002.

The analysis revealed a great similarity between the definition of co-operative in the Austro-Hungarian Monarchy legislation and the Law on co-operatives of the independent Republic of Croatia passed in 1995. This is due to the fact that the agricultural structure in this part of Europe is analogous, i.e. that the main organizational form of agricultural production, following the abolition of serfdom and the development of the market economy in Western, Central, Southern and Eastern Europe, consists of peasant's family holdings involved in the farming, rural handicrafts and the related activities, on their own estates and basically with the family itself as the working force. Different legislators have defined the co-operative in an almost the same way, as a voluntary organization or enterprise, whose members, based on the principle of mutual assistance, are thriving to develop and advance their own holdings. Man and his interest are a priority. The co-operative is not an association of capital but an association of people, who manage the co-operative business and estate on the principles of democracy.

The analysis of regulations from the socialist period between 1945-1990 shows that the co-operative was an instrument servicing the state interests and not the interests of its own members. This is obvious from the standardized goals among which the first one was the nationalization i.e. the socialization of the agriculture (following the breakdown of its concept and the campaign of collectivization in 1953). Nevertheless, after 1974 and the reform, the co-operatives became an important economy subject.

In his article the author has given special attention to the current Law on co-operatives of the Republic of Croatia, as well as the recommendations for the amendments of the future legislation on co-operatives. The aim of the 1995 Law was to preserve the co-operatives. Although this goal was achieved, the co-operative owners have mainly become co-operative employees with many problems in the transformation of co-operatives. New legislation on co-operatives and other measures of economy policy should provide quality incentives for the co-operatives in Croatia in order for them to become more competitive.

Key words: agricultural co-operative, co-operative, legislation on co-operatives, co-operative members, economy, agriculture.

Received on: 15th January 2005

Accepted on: 5th May 2005

Anton Matijašević

Fédération des Coopératives agricoles de Croatie, Zagreb, Croatie

La législation des coopératives en Croatie: aperçu du développement, en mettant l'accent sur le coopératisme agricole

Résumé

L'auteur analyse les lois par lesquelles étaient réglementées la fondation, les activités et la structure des coopératives, en premier lieu des coopératives agricoles sur le territoire de la Croatie. Dans l'analyse sont englobées toutes les lois, depuis la première qui fut promulguée en 1873, la Loi sur le commerce de 1875, en passant par la loi du Royaume de Yougoslavie et les lois promulguées au cours de la période de 1945 à 1990, et puis jusqu'à la Loi sur les coopératives, promulguée par la République de Croatie en 1995, avec ses amendements de 2002.

L'analyse a présenté une grande ressemblance avec la loi de l'époque de la monarchie austro-hongroise et la Loi sur les coopératives, promulguée par la République de Croatie en tant qu'État indépendant, en 1995. Cela provient du fait que la structure agricole en Europe est semblable, respectivement qu'après l'abolition du servage et l'apparition de l'économie de marché en Europe occidentale, centrale, du Sud et de l'Est, la principale forme d'organisation de la production agricole est l'exploitation agricole familiale dans laquelle les membres de la famille pratiquent sur leur propre domaine, principalement l'agriculture, l'artisanat rustique et des activités apparentées. Différents législateurs ont défini presque identiquement la coopérative en tant que société constituée de plein gré, ou entreprise dans laquelle, sur le principe de l'entraide mutuelle, ses membres développent et encouragent leur propre exploitation. L'homme et son intérêt sont à la première place. La coopérative n'est pas une société de capitaux, mais une société de personnes qui, sur des principes démocratiques, administrent les affaires et les biens de la coopérative. Une analyse des prescriptions de la période socialiste, allant de 1945 à 1990, indique que la coopérative était un instrument au service des intérêts de l'État et non pas des intérêts de ses membres. C'est visible d'après les objectifs fixés par des normes, parmi lesquels le principal était la nationalisation (au début), respectivement la socialisation de l'agriculture (après la débâcle de la conception et de la campagne de collectivisation - 1953). Cependant, après 1974 et la réforme, les coopératives sont devenues un sujet économique important.

L'auteur accorde une attention particulière à l'analyse de la Loi sur les coopératives de la République de Croatie, laquelle est en vigueur, et à la proposition d'amendements dans la future législation des coopératives. L'objectif de la Loi de 1995 était de maintenir les coopératives. Bien que ce soit réussi, les propriétaires des coopératives sont cependant principalement devenus des ouvriers des coopératives. Afin qu'en Croatie les coopératives puissent devenir compétitives par une nouvelle législation des coopératives et par d'autres mesures de la politique économique, il faut encourager qualitativement l'organisation coopérative des agriculteurs.

Mots-clés: coopérative agricole, coopérative, lois sur les coopératives, membres des coopératives, économie, agriculture.

Reçu: 15 janvier 2005

Accepté: 5 mai 2005